

Erkki Tuomioja

Kestämätön kehitys vakauden ja rauhan uhkaajana

avauspuheenvuoro Loviisan rauhanfoorumin Ilmasto ja Rauha –seminaarissa 3.8. 2019

Kestävä kehitys koostuu kolmesta pilarista: ekologisesta, taloudellisesta ja sosiaalisesta kestävydestä.

Nämä ovat sillä tavoin toisistaan erottamattomia, että epäonnistuminen yhdessä merkitsee, ettei kestävyttä saavuteta kahdessa muussakaan. Ekologinen kestävyys on tietysti sillä tavoin avainasemassa, että jos sitä ei ole ei muillakaan ole väliä, mutta on myös niin, että sitä ei saavuteta ilman sosiaalista ja taloudellista kestävyttä.

Ihmislajin historia maapallolla on joitain satoja tuhansia vuosia vanha. Enemmän osan tästä ajasta on ihminen elänyt luonnonympäristön ehdoilla ja vaikka ihminen on usein jättänyt tuhoisia jälkiä ympäristöönsä ei näillä muutaman kymmenen tai sadan miljoonan ihmisen asuttamassa maailmassa vielä ole ollut pysyviä koko ihmiskuntaan kohdistuvia seurauksia.

Vasta teollisen vallankumouksen alettua n. 300 vuotta sitten opimme yhä tehokkaammin ammentamaan ympäristöstämme luonnonvaroja, muokkaamaan niistä mieleisiämme tuotteita ja samalla syytämään ympäristöömme kasvavan määrän päästöjä, jätteitä ja myrkkyyä. Kesti varsin pitkään ennen kuin vasta joitain vuosikymmeniä sitten aloimme ymmärtää, että tämä kaikki on tapahtunut kestävämmällä tavalla. Se ei ole ottanut huomioon sen enempää uusiutumattomien luonnonvarojen riittävyyttä kuin uusiutuvien luonnonvarojen uusiutumiskyvyn säilyttämistä.

On avoin kysymys, kykenemmekö enää maailmanlaajuisesti siirtymään kestäväan kehitykseen, vaikka välittömästi ryhtyisimme muuntamaan toimintaamme kestäväan kehityksen vaatimusten mukaiseksi ja haluaisimme ja osaisimme vaikkapa viidessä vuodessa siirtyä hiilineutraaliin energiahuoltoon. Näin nopea sopeutuminen ei tietenkään ole mahdollista, ja vaikka olisikin emme varmuudella voi tietää ovatko aiheutetut ympäristön muutokset jo peruuttamattomia.

Tämä koskee ilmastonmuutosta, joka on edennyt ja etenee edelleen parhaassakin tapauksessa, eli siinä jossa Pariisin ilmastopöytäkirjasta ryhdyttäisiin noudattamaan, niin että maapallon keskilämpötila nousee enintään kahdella asteella, ja samoin myös luonnon monimuotoisuuden vähenemistä, jonka seurauksia on kyetty arvioimaan toistaiseksi vain hyvin puutteellisesti. On esim. havaittu, että jossain ekosysteemissä – vaikka metsässä – voi hävitä jopa 90 % siellä elävistä lajeista ilman, että sillä on ulospäin näkyviä seurauksia, mutta jo seuraava prosentti voi aiheuttaa täydellisen romahduksen.

Kestämätön kehitys vakauden ja rauhan uhkaajana ei ole uusi asia. Ilmastonmuutoksen uhan turvallisuudelle on huomannut ja tunnustanut – toisin kuin maan presidentti – myös USA:n puolustusministeriö Pentagon. Sen raportissa tosin korostuu huoli ensi sijassa siitä, miten jo 80 amerikkalaista sotilastukikohtaa eri puolilla maailmaa kärsii tulvien, kuivuuden ja pensaspalojen aiheuttamista ongelmista ilmastonmuutoksen seurauksena, ja miten iso osa tukikohdista uhkaa tulevaisuudessa valtamerien pinnan noustessa jäätiköiden sulassa jäädä kokonaan veden alle.

Jos ilmastonmuutoksen turvallisuuteen vaikuttavat seuraukset rajoittuisivat vain sotilastukikohtien käyttökelpoisuuden uhkaamiseen, voisi sitä pitää jopa tervetulleena, mutta näinhän ei tietenkään ole.

Ilmastonmuutos ja kestämatön kehitys muuttavat ja vaikeuttavat elinmahdollisuuksia eri puolilla maapalloa tavalla, joka pakottaa ihmisiä liikkeelle etsimään parempia elinmahdollisuuksia. Tämähän on seikka joka täällä Euroopassa, kuten Yhdysvalloissa, koetaan suurimmaksi välittömäksi uhaksi vakaudelle ja rauhalle.

Iso ja maailmanlaajuinen uhka on kilpailu luonnonvaroista ja elinmahdollisuuksien turvaamisesta, joka on aikaisemmin historiassa ollut usein sotien syynä. Jos raakaöljy on ehkä selvin esimerkki luonnonvarasta, jonka hallitseminen on ollut monien sotilaallisten konfliktien tärkeä ellei tärkein osatekijä, niin tosiasiaassa maailman kallisarvoisin ja myös konfliktiharkin neste on puhdas vesi. Ihminen tulee toimeen ilman raakaöljyä – ja kestämatöntöman kehityksen ja ilmastonmuutoksen torjumiseksi koko ihmiskunnan on opittava irtaantumaan öljyriippuvuudesta – mutta ilman vettä ei ihminen elä montaakaan päivää.

Vesipula nosti tänä kesänä Chennain miljoonakaupungin Intiassa otsikoihin, kun hallitsemattomasti kasvanut kaupunki läheisimmät pohjavesivarannot kulutettuaan ei kyennyt enää turvaamaan vesihuoltoaan ja ihmiset joutuivat kärvistelemään helteillä kaduilla jonottamassa vedenkuljetusautoilla sadan kilometrin päästä rahdattua pientä vesiannosta.

Globalisaatio eli keskinäisen riippuvuuden kasvu ja talouksien integroituminen on jopa voinut vähentää tällaisen kilpailun tuhopotentiaalia sikäli, että sellainen voimapolitiikka, jossa sotilaallisia voimavaroja käyttäen pyritään valtaamaan raaka-ainelähteitä, liittyi autarkia-pyrkimysten hallitsemaan aikakauteen.

Tänä päivänä ei pelkkä raaka-ainelähteiden hallinta riitä tuottamaan menestystä tai hyvinvointia, ellei ole myös kykyä käyttää raaka-aineita ja ellei ole markkinoita niistä valmistetuille tuotteille. Markkinoiden valtaaminen ja hallussapito on nykymaailmassa jokseenkin mahdotonta voimapolitiikan keinoin.

Voimapolitiikalla eli sotilaallisen voiman keräämisellä varustautumalla, sen käytöllä uhkaamalla ja käyttöön otolla maa-alueiden, raaka-aineiden ja orjatyön haalimiseksi on ihmiskunnan historiassa kyetty ainakin lyhytaikaisesti saavuttamaan etuja. Saavutusten kestävyys on koko ajan lyhentynyt. Hitlerin tuhatvuotinen valtakuntakin romahti 12 vuodessa, eikä nykymaailmassa ole mahdollisuuksia edes tämänpituisen menestymiseen muiden kustannuksella.

Se että voimapolitiikan mahdollisuudet tuottaa edes lyhytaikaista etuja siihen turvautuvalle ei kuitenkaan ole vielä romuttanut voimapolitiikan suosiota, kuten olemme jatkuvasti viime vuosina voineet nähdä ja mistä myös nationalismin nousu on osoituksena. Sen vuoksi varautuminen voimapolitiikan käyttöön ja nimenomaan ennaltaehkäisyyn on vieläkin maailmassa tarpeen.

Voimapolitiikan torjuminen, vaikka tärkeää se onkin, merkitsee kuitenkin huomion ja voimavarojen siirtämistä pois siitä, mikä on välttämätöntä eli kestämatöntöman kehityksen torjumisesta.

Kestämättömän kehityksen torjumiseksi on toimittava kaikilla tavoilla ja tahoilla. Se tarkoittaa silloin myös meidän jokaisen henkilökohtaisia valintoja kuluttajina, yhtä lailla kuin sitä mitä paikalliset yhteisöt tai kunnat ja maakunnat tekevät ja tekemättä jättävät, sekä sitä mitä valtiot tekevät.

Niin kiitettävää, hienoa ja kannustettavaa kuin yksittäisten ihmisten valmius tehdä oikeita henkilökohtaisia valintoja onkin, on kuitenkin todettava, että maailma ei yksin tällä tavoin pelastu. Tarvitaan myös ja nimenomaan lainsäädäntöä, verotuksen ja muiden valtioiden päätettävissä olevien keinoja käyttöä, ja ennen kaikkea tarvitaan maailmanlaajuisia sitovia sopimuksia ja niiden toimeenpanon tehokasta valvontaa kestävän kehityksen tueksi. Tässä on kyse koko ihmiskuntaa yhdistävästä tehtävästä, johon ei menestyksellisesti voi vastata kuin mahdollisimman laajalla, kattavalla ja tehokkaalla monenkeskisellä yhteistyöllä.

Tiedämme suurin piirtein sen mitä pitäisi tehdä: luopua fossiilisten polttoaineiden käytöstä ja muista ilmastonmuutosta edistävästä toimista, kuten epäekologisesta tehokarjataloudesta ja luonnonmetsien hävittämisestä. Eikä edes onnistunut siirtyminen hiilineutraaliin talouteen riitä, vaan tarvitaan myös toimia ilmakehään kasautuneen hiilen vähentämiseksi hiiltä sitovien yhteyttävien metsien ja kasvien lisäämiseksi.

On niitä jotka luottavat teknologiaan ja sen tuottamiin ihmeratkaisuihin, jotka vapauttaisivat meidät ikävistä kulutustottumuksiimme ja elintapoihimme vaikuttavista muutoksista. Itse olen tapanani pitänyt todeta, että uutta teknologiaa tarvitaan korjaamaan niitä vaurioita joita vanhempi teknologia on ensin piittaamattomuudestamme tai tietämättömyydestä johtuen synnyttänyt.

En tietenkään väheksy teknologian kehitystä ja sen tarpeellisuutta esim. sen suhteen miten energian käyttöä voidaan tehostaa, vähentää ja ottaa kestävän, uusiutuviin energialähteisiin perustuvan tuotannon käyttöön. Tällaista teknologian kehitystä tarvitsemme ja sitä tulee myös talouspolitiikan välinein kannustaa. Tarkoitan scifi-kirjallisuuteen kuuluvia ”ratkaisuja” kuten hiilidioksidin talteenotto ja työntäminen maanalaisiin onkaloihin, taikka radioaktiivisen ydinjätteen ampumista avaruuteen.

Tässä yhteydessä nostan esiin myös asian, jota joistain häveliäisyysyistä ei haluta yleensä korostaa kestävään kehitykseen liittyen, vaikka se sen keskiössä onkin, eli väestönkasvun.

Kun suuriin ikäluokkiin kuuluvana synnyin oli maapallon väkiluku 2,3 mrd. Elinaikanani se on enemmän kuin kolminkertaistunut nykyiseen 7,6 mrdiin. Ja vaikka kasvukerroin on taittunut niin väestön ennustetaan kasvavan vähintään 9 – 10 mrdiin tai sitä suuremmaksikin ennen kuin kasvu pysähtyy.

Tämä jos mikään on kestämatöntä kehitystä. Laskentatapoja on monia, mutta jo nykyinen väestömäärä kuluttaa maailman luonnonvaroja yli puolitoistakertaisesti sen kantokykyyn nähden, ja yhdeksän miljardin väestö tarkoittaisi kolminkertaista ylikuormitusta.

Tässä tarkastelussa on otettava huomioon, että väestönkasvu kehitysmaissa ja erityisesti Afrikassa jatkuu edelleen voimakkaana, samalla kun monissa teollisuusmaissa luonnollinen väestökasvu on jo kääntynyt laskuun.

Toinen huomioon otettava asia on se, että teollisuusmaissa asuu 20 % maapallon väestöstä, mutta täällä kulutetaan 80 % maailman luonnonvaroista.

Tästä yhtälöstä seuraa, ettei väestönkasvu ole suinkaan ongelma vain Afrikassa tai yleensä kehitysmaissa, vaan jakamattomassa keskinäisen riippuvuuden maailmassa se on sitä yhtä lailla teollisuusmaissa.

Näin ainakin on niin kauan kuin pidämme itsestään selvänä, että tästä eteenpäinkin jokainen Suomeen syntyvä voi kuluttaa jopa kymmenkertaisesti enemmän luonnonvaroja kuin Afrikkaan syntyvä. Siksi voi ja pitää kysyä kuinka kestävää on maanitella suomalaisia synnytystalkoisiin.

Hidastuva ja pysähtyvä väestönkasvu johtaa toki väestön ikääntymisen ja huoltosuhteen heikkenemisen aiheuttamiin ongelmiin. Se on kuitenkin ennemmin tai myöhemmin – ja maailman ekologisen tilan huomioiden mieluummin ennemmin – kaikkien maiden edessä jos ja kun ymmärrämme, että väestönkasvu on globaalisti saatava hallintaan. Ensimmäisinä sen kokevat Suomen kaltaiset kehittyneet maat, joilla kuitenkin parhaat edellytykset sopeutua siihen. Sitä paitsi meillä on myös mahdollisuus maahanmuutolla tasapainottaa tilannetta, ja jos sen osaamme ja haluamme oikein hoitaa on kyse mekanismista, joka edesauttaa niin vauraampia kuin kehittyviä maita sopeutumaan kestävä kehityksen vaatimuksiin.